

Museumsbaseret forskning i kunsthistoriefaget i dag – en deltagelsesbaseret refleksion

Er den kunsthistoriske forskning i Danmark noget, der i dag primært foretages i regi af museerne fremfor på universiteterne? Sådant kan det tage sig ud med det billede, der igennem de seneste år har tegnet sig, hvor der ét sted står to små og beskårne universitetsafdelinger som dele af større institutter, mens der rundt om udfoldes et landskab af 30 statsanerkendte og tre statslige kunstmuseer med forskningsforpligtigelse. Det, vi kan kalde *museumsbaseret* eller *museumsinitieret* forskning, er et felt i rivende udvikling og er i dag kommet til at tegne en væsentlig del af det kunsthistoriske arbejde i Danmark, særligt igennem Ny Carlsbergfondets Forskningsinitiativ det sidste tiår. Da der ikke er foretaget egentlige studier eller kortlægninger af denne markante udvikling for kunsthistoriefaget i dansk sammenhæng, er det vores hensigt her at opridse nogle iagttagelser og betragtninger af den museumsbaserede forskning. Dette synes på sin plads i et temanummer om “Kunsthistoriefaget i dag” og kan forhåbentlig danne afsæt for en videre behandling.

For at tone rent flag fra starten har vi selv forestået projekter som del af Carlsbergs museumsprogram som henholdsvis postdoc og ph.d. og arbejder i dag henholdsvis ved et universitet og et museum.¹ Det ville ikke være forkert at kalde det en generationserfaring for yngre kunsthistorikere at arbejde i denne form, hvilket igen

kalder på en sondering af terrænet og nogle overordnede refleksioner – både for dem, der har været med, og øvrige med interesse for kunsthistoriefaget i dag. For den fondsstøttede forskning er en *game changer*.

Ny Carlsbergfondets Museumsprogram

Ny Carlsbergfondets Forskningsinitiativ har siden 2010 uddelt støtte til over 60 projekter. Det overordnede formål har været at fremme kunstmuseernes forskning og bygge bro mellem forskningsmiljøerne ved universiteterne og museerne (Kyndrup 2016, 5, Kyndrup 2019). Dette foregik gennem en “Ph.d.-satsning” (med støtte til 24 ph.d.-stipendier) fra 2010 og “Postdoc-initiativet” (med støtte til 30 individuelle projekter af 3 års varighed) fra 2014 samt støtte af individuelle projekter af 3-12 måneders varighed (13 uddelt).

Proceduren for alle de støttede projekter er, at en museumsinstitution ansøger fondet om støtte, hvorefter en tidsbegrænset forskerstilling målrettet projektets forskning slås op og besættes. For de individuelle, kortere projekter dog med den enkelte forsker som initierende part og institutionen som mere “passiv” husning. Formelt set kommer den relevante forsker i de fleste tilfælde altså med i processen til sidst (om end idéudvikling, research og ansøgning ofte vil have omfattet denne).

Ser vi ud over projekternes genstandsfelt og kunsthistoriske ophav, spænder de vidt og bredt. Der er således projekter om C.W. Eckersbergs portrætter og 1980’ernes Unge Vilde, den fotografisk baserede samling på Statens Museum for Kunst og jernalderens guldrakteater. En umiddelbar iagttagelse kunne tyde på, at emner omkring modernisme og enkelte kunstnere eller kunstnergrupper var hyppigt forekommende i projektets start. Dette afspejler måske en interesse i mere kunstnære emner og den kunst, som har tegnet de danske museer, blandt yngre kunsthistorikere, som måske ikke så disse emner behandlet i den eksisterende universitetsbaserede forskning, der igennem de sidste årtier har haft et mere kulturteoretisk fokus. I de senere projekter synes dels ældre emner, dels museologiske spørgsmål om museets rolle i dag at fylde mere. Altså dækkes mere og mere af kunsthistoriefagets ressource igennem den projektbaserede museumsforskning. Når vi ser projekternes emner igennem, synes nogle gennemgående karakteristika at træde frem:

De handler om dansk kunst. Langt de fleste projekter henter deres empiri i en dansk kontekst og holder sig typisk inden for landets grænser i det annoncerede emne og det primære stof. Der er derfor ikke noget sammenfald med den udprægede globale vending i fagets historie – eller er der tale om et bevidst supplement til denne? Pro-

jekterne berører mange museer landet rundt, enten som egentligt emne eller igennem en særlig relation til kunstnere eller tematikker. Det er naturligt nok, at projekterne har en relation til deres værtsinstitution, som på denne vis bliver ført ind i den kunsthistoriske forskning, og også ofte selv forskningsmæssigt belyst. Det er dog de levende, succesfulde institutioner, der indgår i den museumsbaserede forskning og hermed bliver profileret igennem den og, populært sagt, skriver kunsthistorien. Således er der ikke mange studier af helt forsvundne kunstinstitutioner eller uddaterede måder at præsentere kunst på (som Moltkes Palæ, Hirschholm Slot, Johan Hansens samling eller nedlagte kunstforeninger) – eller noget, der aldrig blev til noget (ikkerealiserede planer for museer, kunstprojekter og udsmykninger – noget, som billedkunstner Lasse Krog Møllers udstilling *Ad Acta – arkiverede visioner* på KØS i 2019-20 udfoldede). Enkeltbegivenheder som jubeludstillinger, landsudstillinger, kunstfestivaler og biennaler samt bidrag til internationale udstillinger er også fraværende i den støttede forskning, trods deres iøjnefaldende betydning fra de store Nordiske Udstillinger i 1800-tallet til U-Turn i 2008.

Det ville heller ikke være forkert at sige, at det generelt er de positive, bekræftende historier, der forskes i, med syge piger i nordisk kunst 1850-1900 og “gal kunst”

fra Museum Ovartaci som de mest foruroligende elementer, der dog på sin vis også er opbyggelige emner, idet de skaber en vis mening ud af det meningsløse. Der er ikke så mange cases af virkelig problematisk kunst og belastet fortid imellem programmets emner – eksempelvis kunne man have tænkt sig forskning i nazisme og andre totalitære bevægelers indflydelse på dansk kunst og kunsthistorieskrivning, racisme, sexismen og så videre. I en ellers problemfokuseret æra for kunsthistorien og museet, hvor der kaldes til aktiv handling og gennemgribende revision, er det tilsyneladende ikke belysning af skyggesider og oprivning af rådne rødder, der er museumsforskningens hovedformål.

Her er det måske værd at anføre det strukturelle vilkår, at der er tale om enkelte projekter båret af individer, med de rammer for emneafgrænsning og realistisk output dette medfører. Store kollektive forskningsprojekter og forskningsbaserede samarbejder mellem institutioner har selvfølgelig andre muligheder for tværfaglige indsigter og internationale samarbejder – her kunne man nævne Statens Museum for Kunst og Stedelijk Museum Amsterdams forskningsbaserede udstillingsprojekt *Kirchner og Nolde – til diskussion* (2021).

En del af projekterne har været samholdende med en udstilling ved værtsinstitutionen, mens andre har haft et rent akademisk output – oftest i form af konferencer og artikler. Monografier (hele bøger) er der længere imellem, ud over ph.d.-projekternes foreskrevne ph.d.-afhandlinger. Dette kunne tænkes at være en konsekvens af det gældende bibliometriske vurderingssystem, hvor fagfællebedømte artikler vægtes langt højere end bøger, særligt af illustreret og bredere formidlende karakter.

Overordnet kan Museumsprogrammets forskning ses som et decentreret væksthuis for kunsthistorisk forskning i Danmark, der har bragt forskningen ud til museer landet over – er det for øvrigt ikke også lige det, der mindre smidigt forsøges gennemført med den nylige aftale om udflytning af videregående uddannelser i Danmark? Mere kritisk kunne man sige, at det vækstfremmende initiativ holdes i kolonihaveformat i de afgrænsede projekter.

Kilder til Dansk Kunsthistorie

Ny Carlsbergfondet søsatte i 2015 “Kilder til Dansk Kunsthistorie” (KTDK, www.ktdk.dk), et initiativ, der nok har fået mindre opmærksomhed end Museumsprogrammet, men som tydeligt har en ambition om at forme en fremtid, hvor bibliotekernes og de danske kunstmuseers arkiver udgør et vigtigt udgangspunkt for kunsthistorisk forskning. Her er det empirien – snarere end teorien – som gøres til arnested. Maleren Johan Thomas Lundbyes dagbøger er blevet kritisk udgivet i bogform og som elektronisk database og er nu søgbare, men derudover er det især breve og arkivalier fra så forskellige kunstnere som Elisabeth Jerichau Baumann over Skovgaardfamilien, J.F. Willumsen og Fynbomalerne til Tut og Arthur Köpckes arkiv i relation til deres galleri i København, der nu er tilgængelige online. For nærværende foregår et projekt til digitalisering af Sonja Ferlov Mancobas arkiv, og med disse initiativer står det klart, at både gamle, kanoniserede kendinge samt nyere og oversete (men alligevel til tider “gamle”) bekendtskaber trækkes frem i lyset. Udvælgelseskriterierne for at indgå i KTDK er, ligesom med Museumsprogrammet, i hvert fald hverken konservative eller tendentiøse, i og med at de lidt “tilfældigt” sker på baggrund af ansøgninger formuleret udefra.

En del af digitaliseringsprojekterne, som KTDK har afstedkommet, har kastet efterfølgende forskning og publikationer af sig. Investeringen i kildernes tilgængeliggørelse og udkommet af samme er altså hurtigt tydelig, men også på længere sigt er det klart, at frigivelsen af tekster, noter, breve og andre skrivelser, der tidligere har været enten totalt ukendte, utilgængelige eller blot besværlige at komme i nærheden af, kommer til at forme en retning for den musealt forankrede forskning. I en artikel i Carlsbergfondets *Årsskrift* 2019 bliver det understreget, at Ny Carlsbergfondet som altid støtter erhvervelser til museernes samlinger af kunst snarere end afholdelse af særudstillinger, og at samme filosofi omkring at støtte det langsigtede snarere end mere flygtige begivenheder er en årsag til fondets støtte til KTDK. Museumsprogrammet, “Kilder til Dansk Kunsthistorie”, støtten til udgivelse af forskning i form af bl.a. museums kataloger og donatio-

[1] *Kunstmuseets Årsskrift*, Statens Museum for Kunst 1948-49.

nerne af kunst til museerne og offentligheden har en klar rød tråd forankret i fondets profil (Kyndrup 2019, 94-99).

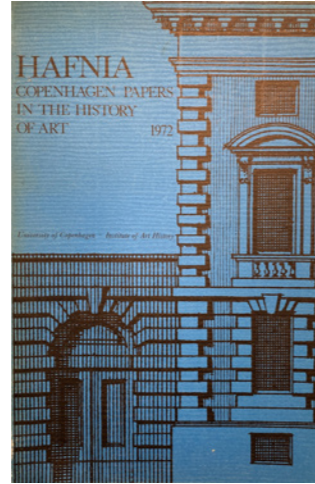
Dermed er der *måske* også en udmelding om, hvilken type forskning man ikke støtter: Den, der starter med afsæt i et teoriorienteret, internationalt universitetsmiljø (Kyndrup 2016, 116). Den fremtidige linje, som både tegnes af fondets valg og af de foreslåede projekter, vil tiden vise.

Hvad er museumsbaseret forskning?

Med den konsekvente ekspansion og orientering af kunsthistorisk forskning hen imod de danske kunstmuseer, deres samlinger og arkiver har Ny Carlsbergfondets Museumsprogram og KTDK afstedkommet noget ganske markant. Ud over fremgang i antallet af forskere og forskning er det faktisk lykkedes at styrke dialogen og udvekslingen mellem det lille, hårdt pressede universitetsmiljø på den ene side og så de danske kunstmuseer, der paradoksalt nok også er pressede, blot på basisbevillinger til drift og fastansat personale. På anekdotisk plan kan vi for resten rapportere, at man fra tilgrænsende humanistiske fag som litteratur- og musikvidenskab samt fra nordiske kunsthistorikere generelt oplever en vis misundelse over de relativt rigelige midler, der i disse år er til forskning i det kunsthistoriske miljø i Danmark.

På den måde har fonden hjulpet med at rette op på en forbindelse, der før i tiden nærmest gav sig selv. Kunst-

historie i Danmark var fra sin begyndelse et meget lille miljø med mange personsammenfald mellem museums- og universitetsfolk. Måske er det med masseuniversitetets fremkomst fra 1970'erne og frem, at forbindelsen bliver slappet, måske sker dette som følge af udviklinger i universitetskunsthistorisk forskning generelt, der slår en kile imellem “de to kunsthistorier”, men dette er ikke et velbelyst emne i dansk sammenhæng (Haxhausen 2003, Sass 1979).² *Kunstmuseets Årsskrift* [1], der påbegyndte publikation i 1914 under direktør Karl Madsen på Statens Museum for Kunst, tegner meget fint den tætte forbindelse mellem museal og universitær kunsthistorie, som den så ud engang i begyndelsen af 1900-tallet. I en årrække blev det den mest fremtrædende publikationskanal i dansk kunsthistorie, og allerede i første nummer fastslog Madsen, at det skulle handle om genstandene – kunst og kunstværker – og at disse burde være i offentlig dansk eje. De første årgange slog retningen an med store artikler om kunstnere og deres værker på danske museer, bl.a. om Christen Købke, en artikel, der effektivt medvirkede til denne kunstners kanonisering, om Eckersberg, Marstrand, P.C. Skovgaard, Abildgaard og især Thorvaldsen, om Manet, Degas og andre franske kunstnere samt om europæisk renaissance og barok. I begyndelsen var det også Carlsbergfondet, senere Ny Carlsbergfondet, der støttede udgivelsen af tidsskriftet. *Meddelelser fra Thorvaldsens Museum* fulgte i 1929, ligesom andre mere

[2] *Hafnia: Copenhagen Papers in Art History* – tidsskrift udgivet af Institut for Kunsthistorie, Københavns Universitet 1972. Som det ses, er der tale om en engelsksproget forskningspublikation.

eller mindre succesfulde museumstidsskrifter har vekslet gennem årene.

I mange årtier var kunsthistorie på denne måde i høj grad det samme som forskning i afdøde og/eller kanoniserede kunstnere, der var repræsenteret i danske museers samlinger, måske med afstikkere til udenlandske samlinger. Ville man publicere – *publish or perish* var skam også en ting tidligere – var museumstidsskrifter og -kataloger en oplagt kanal, der dermed også formede, hvad der rent faktisk blev forsket i. Museumsforskning var langt op i 1900-tallet karakteriseret af, at enkeltforskeren så at sige retrospektivt skulle forklare, hvorfor dette eller hint allerede indlemmede værk var væsentligt. Dette er selvsagt endnu en grundforudsætning for museumsforskning i dag, så længe den tager udgangspunkt i en eksisterende samling.

Med fremkomsten af den museale særudstilling og senere den tematiske særudstilling – måske med ambitioner om at være dagsordensættende – kan museumsforskning også tage afsæt i spørgsmål om kunst og visualitet *uden for* museumssamlingen og arkivet. Et sådant afsæt indbyder til ganske anderledes forskningsdesign, mål og midler. I sidste ende er museumsforskning dog stadig knyttet til et museums (eller flere samarbejdende museers) indsats, hvilket også betyder, at forskningen ofte konciperes mhp. et konkret efterliv. Dette eksempelvis i form af kataloger, udstilling, formidling, forskellige nye praksisser eller nyrehvervelser til museet.

Hafnia: Copenhagen Papers in Art History (1970-2003)

[2] repræsenterer vel det første universitetskunsthistoriske tidsskrift i moderne forstand, som senere blev suppleret og afløst af *Passepartout* fra Aarhus (fra 1993) og *Periskop* fra København (fra 1993). Ingen af disse eller lignende tidsskrifter forårsagede den oplevede splittelse mellem kunsthistorie på universitetet og kunsthistorie på museerne. I de seneste år har museerne skullet bedrive fagfællebedømt forskning i relation til deres udstillingsvirke, hvilket ofte finder sin form igennem fagfællebedømte forskningsartikler som en del af de kataloger, der ledsager særudstillingerne. Dette har medført mange produktive foreninger imellem museum og forskning og synliggjort den aktuelle kunsthistoriske forskning. Det har dog også sine udfordringer at tilpasse forskningen til dette mere formidlende format, som foregår på udstillingens præmisser. Det vil være svært at nedskrive kunstner XX's betydning eller gå imod udstillingens hypoteser i en sammenhæng, der er en direkte del af denne.

Der er i dag langt større bevidsthed om udstillingens aktive rolle, også i forhold til at generere viden og besvare forskningsmæssige spørgsmål. Kuratorisk forskning – *curatorial research* – er et vidtstrakt felt mellem kunstnerisk praksis, kunsthistorie og udstillingsvirksomhed, der på forskellig vis arbejder med at implementere det forskningsmæssige i andre medier end de traditionelle forskningspublikationer, ikke mindst udstillinger. Her ligger et

ønske om at forene teori og praksis, som også fører kunsthistoriefaget nye steder hen. Måske kan kunsthistorie som mere historisk og materielt baseret videnskab have en ny relevans her, da feltet har sit udgangspunkt i samtidskunstnerisk praksis og mere teoretiske tilgange?

Hvad skal vi med museumsbaseret forskning?

Særligt Ny Carlsbergfondets indsats, men også andre danske fondes generøse støtte, har betydet en veritabel renaissance i dansk kunsthistorisk forskning. Dette er noget ganske særligt, og vi er mange, der af samme årsag har fået tid og ressourcer til at tænke og udvikle kunsthistorien på nye måder. Den museumsbaserede forskning er blevet et hovedmedium for disse nye måder at bedrive kunsthistorie på. Her er mulighed for at bringe en bred vifte af kunsthistorisk materiale i forbindelse med nye videnskabelige forståelser og tilmed have eksperimentelle arbejdsformer som kuratorisk praksis inden for rækkevidde – og desuden mulighed for at række ud i en større offentlighed igennem museet som publikumsorienteret (videns)institution.

Vi bør dog til stadighed spørge til, hvad denne forskning kan og måske ikke kan, og hvordan den kan forbedres. Det er også vigtigt at pointere, at vi ikke skal håbe på en situation, hvor den museumsbaserede forskning alene skal trække læsset – hverken i den udøvede forskning eller for den kunsthistoriske faglighed og miljøet omkring dette. Fri forskning forankret i et levende universitet er forudsætningen for, at også museumsforskning på sigt kan udvikle sig og leve.

Med yderligere bebudede nedskæringer på de danske universiteter er det bemærkelsesværdigt, at væsentlige dele af de danske museers samlingsområder slet ikke dækkes af de få, tilbageblevne fastansatte, som selvsagt heller ikke kan forestå den efterspurgte forskningsbaserede undervisning i samme områder. Om dette er et problem, der må og skal korrigeres, eller om museerne fortsat fint kan forme “deres” fremtidige ansatte, mens de endnu er studentermedhjælpere, er et åbent spørgsmål. I en måske nær fremtid må universiteternes kunsthistoriske afdelinger begynde at søge fondsmidler også til fastansæt-

telser. Som det eksempelvis kendes fra den angelsaksiske verden, kunne man så forestille sig *Carlsberg Professorships in Art History*? Er det dette, vi vil med kunsthistorien og dens forskningsfrihed, eller hvor er vi på vej hen?

NOTER

- 1 Kristian Handberg har som postdoc udført forskningsprojektet *Multiple Modernities: Dream Worlds and World Images, 1946-1972* ved Louisiana Museum for Moderne Kunst (2015-2018), og Rasmus Kjærboe har været ph.d.-stipendiat ved Aarhus Universitet og Ordrupgaard med projektet *Collecting the Modern: Ordrupgaard and the Collection Museums of Modernist Art* (2012-2016) og modtaget projektstøtte til *Opdagelsen af den danske guldalder* (2020).
- 2 Professor Else Kai Sass' faghistorie har selv mere end fyrre år på bagen og kan i sagens natur ikke forudsige kommende udviklinger.

LITTERATUR

- Charles W. Haxhausen, red. 2003. *The Two Art Histories: The Museum and the University*. New Haven: Yale University Press.
- Morten Kyndrup. 2019. "Om betydningen af kunstmuseernes samlinger". In *Carlsbergfondets Årsskrift 2019*, 94-99. København.
- Morten Kyndrup. 2016. "I kunstens tjeneste: Kunstforskningens rolle – om fondets nye forskningssatsninger". In *Carlsbergfondets Årsskrift 2016*, 114-121. København.
- Else Kai Sass. 1979. *Kunsthistorie, særtryk af Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 11, 199-343. København: Københavns Universitet.